

A szerkesztőhöz.

Dr. Concha Győző levele.

Tisztelt Szerkesztő Úr!

Az *Erdélyi Múzeum* új folyamának első füzetében dr. Deák Albert úr megjegyzéseket tesz a *Budapesti Szemle* múlt évi deczemberi füzetében közzétett értekezésemre: Jogi intézmény-e a parlamenti kormány?

Mint az *Erdélyi Múzeum* régi hívének, engedjen kérem helyet a következő rövid viszonzásra.

Tökéletesen igaza van dr. Deák Albert úrnak, hogy közjogi vitás kérdések eldöntése mindaddig nem lehet mindenkire megnyugtató, míg maga jog fogalma vitás. (10. 1)

Nem az én hibám, hogy a közjog és pedig úgy az alkotmány-, mint a közigazgatásjog alaptermészetének megfejtésére tett kísérleteim viszonzás nélkül elhangzottak, mások pedig még kísérleteket sem tettek.

Majdnem harmincz éve, hogy a kérdést fölvettem; (A közigazgatási biráskodás az alkotmányosság és egyéni joghoz való viszonyában. 1877. 44—46. l.) azóta ismételten elővettem. (Egyebek közt Újkori alkotmányok II. köt. Angliá alkotmánya 464. és köv. l. — Politika 191, 192, 240—242, 574—578. l. — Közjog és obstrukció. Jogtud. Közlöny. 1904. 52. szám.) Az eredmény csodálatosképpen az volt, hogy a magánjogászok közt akadt, a ki mint dr. Deák Albert úr is említi, állam-elméletemet vette kiinduló pontul a magánjog alaptanainak tisztázásánál is; a közjogászok, Polner kivételével, ellenben mélyen hallgattak a közjog és magánjog minőségi különbségéről; államférfiaink pedig, a kormánypárt és ellenzékéről egyaránt, leszavazták az 1882-iki jogászgyűlésen a közjogok védelmére irányuló véleményemet, később elvetették módosításaimat, melyekkel az 1896. XXVI. tczikké vált gyarló javaslatból a közjogoknak némileg szabályos védő intézményévé tételét kísérlettem meg a szakirodalomban.

Ámde abba a problémába: Jogi intézmény-e a parlamenti kormány? a jognak, különösen az alkotmány-jognak vitássága nem játszik annyira bele, hogy azt a jognak nem vitás, mindenkitől osztott fogalmával megoldani ne lehetne.

A jognak, legyen az közjog vagy magánjog, van oly lényeges eleme, mely iránt semmi kétely sem merül föl. Ez az elem pedig minden jognak az a tulajdonsága, hogy tételei önmaguknak ellent nem mondhatnak. A gondolatnak és létnek törvénye, az ellenmondás elve (principium contradictionis), melynél fogva, hogy Brassaival szóljak: *egy fogalomnak ellenmondó lényeges jegyei nem lehetnek*, hogy valami fehér és fekete is nem lehet, a valóságban sehol határozottabban nem érvényesül, mint a jog világában.

Olyan jog, melynek egyik tétele kimondaná, hogy a kölcsönvevő fizetni tartozik, hogy a nő váltóképes, hogy a király nevezi ki a miniszterelnökkel az összes magyar minisztereket, a másik tétele, hogy a kölcsönvevő fizetni nem tartozik, hogy a nő nem váltóképes, hogy a minisztereket a parlament nevezi ki, a parlament bizalma helyezi az államhatalom birtokába, elképzelhetlen. Ezt az egyszerű igazságot a politikai helyzet exigenciái következtében megszorított államférfiaknak még oly nagy dialektikai ereje sem képes elhomályosítani.

Jogi intézmény-e a parlamenti kormány? a jognak e legelemibb, senkitől kétségbe nem vont tulajdonságán fordul meg.

Egész érvelésemben ebből az elemi tételből, a jognak ebből az abéczejéből indultam ki, melyet külön felemlíteni épp oly fölöslegesnek hittem, amint a számadásoknál nem szokás igazolni, hogy kétszer kettő négy. Montesquieuvél azt gondolva: ki mondhatna el mindent, hogy halálra ne untasson!

Ez az elemi tétel szolgált alapul igen határozott kijelentéseimre, minők: „A jogi lehetetlenséget illetőleg ugyanis világos, hogy a király vagy a (köztársasági) fejedelem joga mellett: minisztereket nevezni és elbocsátani, meg nem állhatna a parlament joga, hogy ugyanazokat bizalmával vagy bizalmatlanságával a parlament válassza, illetőleg bukassa.“ (id. h. 424. l.) Továbbá: „Parlament bizalma, mint minisztériumalkotó és elbocsátó jog és államfői miniszterkinevezési jog egymással nem férnek meg. De igenis megférnek, ha a parlament bizalma nem jog, csak tényleges, erkölcsi erő, mely előtt az államfő a maga jogát meghajtja.“ (id. h. 425.)

Legkevésbé hihettem, hogy ezt az elemi tételt, mely ez érvelésemnek alapul szolgált, külön ki kell emelnem dr. Deák Albert úr előtt, kinek, mint sok év előtti hallgatómnak jeles tehetségére igen jól emlékszem.

Ennyit a megjegyzések egészére!

Helyre kell azonban még igazítanom azoknak egy többször (Erd. Múz. 1906. 1. füz. 10, 16. l.) fölbukkanó föltevését, mintha én a parlamenti kormányzás intézményéből teljesen kizárnám a jogi elemet. Nem szükség e részben egyébre utalnom, mint a mit értekezésemből az imént

a 425. lapról felhoztam. Egész értekezésem nem egyéb, mint annak a másik tételnek alkalmazása, melyet dr. Deák Albert úr *Politikám* 575. lapjáról idéz és gyönyörűnek talál, névszerint: hogy „az erkölcsi és jogi elem e vegyülete mellett lehet a parlamentáris kormányzat a szabadság legmagasabb nyilvánulása“.

Gróf Andrassy Gyula ezzel szemben tiszta jogi intézménynek nyilvánította a parlamenti kormányzás intézményét, ez ellen szólalt föl tudományos meggyőződésem, melyet a legvilágosabban vallottam már 1888-ban közzétett *Angol alkotmányomban*: „Az angol államban az állami főszervek viszonya elveszté egyoldalú jogi jellegét, teljesen ethizálva van, a jog és kötelesség elválaszthatatlanul összeolvadt benne.“ (464. l.) „Midőn ekkép a főállamszervek viszonyát egymáshoz mai nap-ság főleg ethikus, a másodlagos birói és közigazgatási szervekét az előbbiekhöz és egymáshoz joginak mondtuk, sem azt nem akarjuk ezzel állítani, hogy az előbbieken a jogi határvonalak eltűnnek, sem azt, hogy utóbbiakban ethikus elvek nem működnek; de igen azt, hogy a fő államszervekben túlnyomó az ethikus, a másodlagosokban a jogi elem, valamint hogy a fő és másodlagos államszerveket elkülönítő élet-elv főképp jogi.“ (466. l.)

A jogi és morális világnak egybeolvadásából előálló ethikus világ s ennek elvei képezik *Politikám* alapját.

„Ha a nemzet részeire váltan működik, vagyis ha főszerveinek egymáshoz vagy a nemzet tagjaihoz való közületi viszonya jön kérdésbe, azoknak egymás irányában gyakorolható hatalma ethikus módon azaz külsőleg, többször külső kényszerrel is érvényesíthető, jogi szabályokkal van meghatározva, de épp úgy van a tagok, a szervek benső, morális szándékára hagyva. A fejedelem, a parlament, a kormány viszonya egymáshoz, a választók, az esküdtek, a katonáskodó polgárok viszonya az államhoz sem egyedül joginak, sem egyedül morálisnak nem mondható.“ (Politika, 192. l.)

Ezt a tételt magyaráztam kifogásolt értekezésemben intuitív, nem discursív gondolatmenettel, az angol parlamenti kormányzás gyakorlati eseteivel, végül ekként összegezve gondolatomat: *Az állami életnek a fejedelem, a kormány, a parlament viszonyát illető területét a jog épp oly kevésbé rendezheti minden irányban, amint nem rendezheti jogilag teljesen a családot, melyben az erkölcsi, az illedelmi kötelességeknek a jogiakon túl döntő szerepe van.* Vagy ha mégis rendezik, mint Kinában, az államnak, a családnak az a torzképe áll elő, melyen a legfinomabb erkölcsi és illedelmi kötelességeket bambusz-űtésekkel kikényszerítő komikus jelenetek mulattatják az erkölcsinek nem ilyen megkötött divatjához szokott európaiakat.“

Azt hittem értekezésemnek már ezekkel a részeivel eléggé világo-

san, magyarul megmondtam, hogy a jogot a parlamenti kormányzásnak igen lényeges, de nem egyetlen, nem legfőbb szabályozójának tekintem. Annak részére pedig, a ki mint dr. Deák Albert úr régiebb, hasonló kérdéssel foglalkozó munkámat is ismeri, még többet mondani valóban fölöslegesnek tartottam.

Ugyanezt mondhatom arra a hibáztatásra, hogy én a 48: III. tcz.-nek azzal a szakaszával, mely annak leglelke a parlamentáris kormányzás szempontjából, t. i. a miniszterek kinevezését a miniszterelnökre bízó 12-el nem tartottam érdemesnek lényegesebben foglalkozni. Ha ezen a szakaszon volna a kérdés eldöntése, bizonyára több figyelmet fordítottam volna rá, de mivel ezt senki sem állította, vizsgálatomban elégségesnek tartottam kiemelni, hogy „*a parlamenti kormány létrehozására szerfölött kedvező a miniszterelnöknek jogilag tulajdonított hatalom minisztertársai megválasztására.*“

Ugy látom azonban én is elmondhatom: nem értem a világos beszéd mesterségét annál, a ki nem figyel rám. (Je ne sais pas l'art d'être clair, pour qui ne veut pas être attentif.)

Az ízetlen és illoyalis fessegetésekre, hogy minő célzattal írtam értekezésemet, elég felelet 34 éves tanári és írói pályám, melynek teljes tudományos függetlenségét megóvándó, zárkóztam el az aktuális politikától.

A parlamenti kormányzásnak nem jogi, hanem a fentiek értelmében vett ethikus jellegét, illetőleg annak ilyen elméletét pedig, mint legsajátabb, régi tulajdonomat veszem igénybe.

Gondolatom csiráját Hegelnél találtam ugyan, de ő sem fejtette tovább, különösen szabad nemzetek életére nem, melyet pedig a moralitás, a jog és az ethika szabályai nélkül vajmi bajos megérteni. Különösen Anglia közjogának részletes vizsgálatánál győződtem meg végleg az emberi viselkedés morális és jogi szabályainak azon vegyi átalakulásáról, mely az alkotmánynak ethikai rendjében előttünk van.

E nélkül Anglia alkotmánya nem csak logikátlannak, nevetségesnek, de egyenesen a képmutató hazugság mintaképének tűnik fel.

Ekként keletkezett elméletem alapján kellett logikai szükségességgel gr. Andrassy Gyula elmélete ellen felszólalom, mely a parlamenti kormányt jogi intézménynek minősítette, ennek alapján kellett az 1848: III. tcz. jelentőségét, értelmét vizsgálat alá vennem.

Erre az *Angol alkotmány*omban már 1888-ban részletesen kifejtett, *Politikámban* követett elméletemre eddigelé senki ügyet sem vetett, amint azonban alkalmazásával kísérletet tettem, nevezetesen kimutatni igyekeztem, hogy azt az 1848: III. tcz., hogy Anglia, hogy Franciaország alkotmánya is igazolja, szóval amint vele a napi politika forgatagába kerültem, — különösen amennyiben Lányi volt igazságügy-

miniszter múlt évi júliusban a parlamenti kormányzás szabályait szintén nem jogiaknak minősítette, — az aktuális politikusok neheztelését, támadását vontam magamra. Ez nem is lehet máskép; de engem hidegen hagy; nekem nem a közéletnek máról holnapra változó igazságait, hanem annak állandó szabályait kutatni a köztől nyert hivatásom.

A választó polgárok, a parlament, a király hatalma mellett hadd legyen meg az állami élet bűvárának is az a hatalma, szabadsága, hogy gyanúsítás nélkül adhassa elő bűvárlata eredményeit. A nemzet hatalmát bűvárainak önállósága nem fenyegeti, a fölmerült vitakérdésben sem. Minek akarják őket, mint a Gálaaditák az Efraimbelieket, ha Sibolethet Szibolethnek ejtették, a parlamentáris kormányzásnak nem jogi, hanem ethikus minősítéséért mindjárt a Jordán vizébe fojtani?

Fogadja szerkesztő úr kitűnő tiszteletem nyilvánítását

Budapest, 1906. ápril 12-én

Concha Győző